

Săpăturile arheologice și lucrările de restaurare și conservare executate la Porolissum (Moigrad)

În anul 1977 au fost reluate săpăturile arheologice și cercetările de teren în marele complex arheologic de la Moigrad (Porolissum)¹. În lipsa și imposibilitatea executării unei ridicări topografice prealabile (care să permită o caroiere sistematică pentru cercetare), datorită costului ridicat și întinderii mari a complexului, teritoriul cunoscut până în prezent al lui a fost împărțit în mai multe unități. Ca unitate de referință, în raport cu care se poate acum preciza poziția tuturor celorlalte, a fost ales castrul roman de pe dealul „Pomet”. Unitățile care compun complexul roman constau din fortificații (A-H : castelele de pe „Pomet”, „Citera”, burgurile (sau *castella*) de la Brebi, castrul de antrenament de sub „Citera”, valul de apărare, zidul de piatră și turnurile), obiective din oraș (amfiteatrul, baia, palestrele, drumul, clădirile situate pe diferitele terase : I-O) și cimitirele (P).

Raportul de față cuprinde lucrările executate numai la două din aceste unități² : A. Castrul roman de pe dealul „Pomet” ; N. clădirile situate pe „terasa sanctuarelor” situată la N de castrul de pe „Pomet” lângă intrarea din partea de Nord-Vest a complexului. Aceste două unități și drumul roman au fost stabilite ca obiective ale cercetărilor în primii trei ani de săpături arheologice.

A. *La castrul roman de pe „Pomet”* au fost executate în anul 1979 următoarele lucrări : a. identificarea traseului (ductului) zidului de incintă din piatră pe latura de Nord-Vest (la Vest de *porta sinistra* ; identificarea întregii laturi de Sud-Vest a castrului ; identificarea traseului laturii de Sud-Est la Sud de *porta dextra*. b. identificarea și dezvelirea turnului din colțul de Vest ; c. identificarea și dezvelirea porții decumana ; d. dezvelirea *viae principalis* pe porțiunea dintre *principia* și *porta dextra*. Pentru prima grupă de lucrări au fost executate secțiunile 43—49 ; 50—60 și respectiv 61—67. Toate secțiunile executate pe incintă au fost distanțate între

ele cu 20 m ; lungimea lor nu a depășit 7 m, iar lățimea 1,50 m ; scopul lor a fost exclusiv limitat la determinarea zidului de incintă. Un număr de patru secțiuni, 39—42, au fost executate pe latura de Nord-Est între colț și *porta praetoria* pentru a determina zidul și traseul lui pe latura aceasta.

Un al doilea grup de secțiuni 69 (69 a + 69 b + 69 c) cu lungimea de 10 m și lățimea de 2 m au fost executate peste colțul de Vest ; dezvoltate ulterior într-o casetă ele au dus la dezvelirea integrală a turnului de colț.

Ultimul grup de secțiuni 68 (68 a, 68 b, 68 c) prima paralelă cu incinta și la 5 m în spatele ei ; celelalte casete dezvoltate peste bastionul de Vest, spațiul porții și bastionul de Sud. Dezvoltate apoi într-o casetă au permis dezvelirea în întregime a porții *decumana*.

Secțiunile trasate peste zidul de incintă, în continuarea unei serii începute în anul 1977 au permis pentru prima dată stabilirea unui plan cu dimensiuni relativ sigure al castrului de pe „Pomet” : 230 × 300 m. Este acum sigur că această fortificație este cea mai mare dintre castelele pentru trupe auxiliare din Dacia. S-au confirmat fazele de construcție ale castrului stabilite de săpăturile anterioare³. Mai ales s-a confirmat în această etapă faza de reparații de pe la mijlocul secolului III e.n., identificându-se în secțiunea 63 inscripții și monumente sculpturale încăstrate în zidul de incintă reparat. Inscripțiile datează din primele două decenii ale secolului și provin din cimitirul palmyrenilor. Zidul de incintă nu are grosimea egală pe toate laturile ; ea variază între 1,50—2,80 ; probabil aspectul terenului a influențat modul de construcție al zidului. *Porta decumana* este o poartă simplă ; cu bastioane cu ieșind semicircular. Lărgimea ei este de 4,25 m, în spațiul porții păstrându-se foarte bine dalele din piatră ale drumului. Bastioanele s-au conservat bine. În porțiunea semirotondă a bastionului de Sud au fost

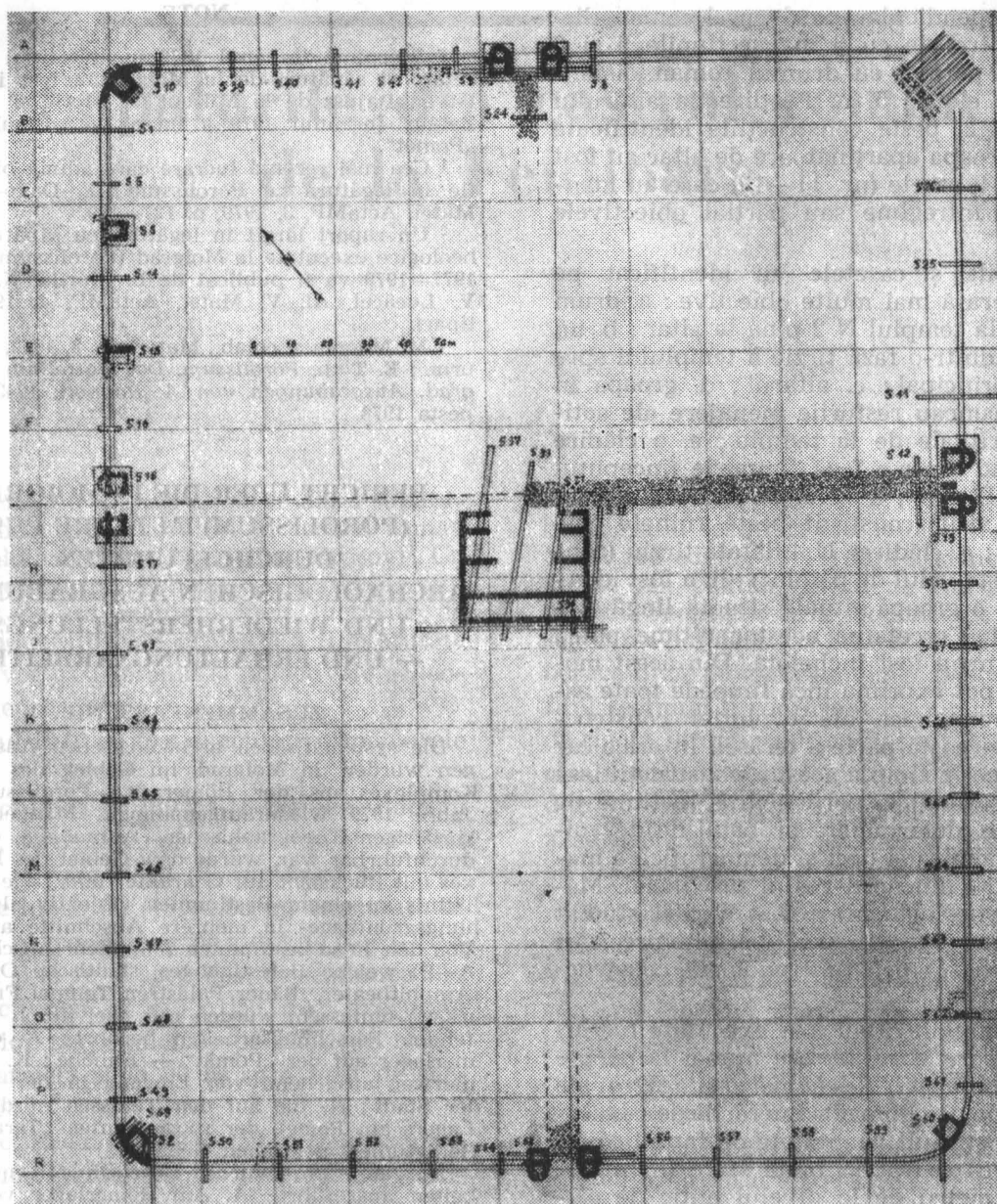

Fig. 1. Porolissum. Planul castrului de pe „Pomet”.

găsite fragmente arhitecturale zidite. Intrările în bastioane se aflau pe latura interioară (din spate). Stratul de locuire din interior nu a fost deranjat decât de secțiunile longitudinale pe turn trasate de A. Radnóti în 1943 (lungi de 3 m și late de 0,50 m). Turnul de colț are plan trapezoidal; în interiorul său stratul de locuire a fost distrus de lucrările agricole, mai ales datorită faptului că se află în pantă. În valul de pământ secționat lângă turn a fost găsit un tub de conductă de apă. Prezența lui aici sugerează două lucruri: a. fie că în acest punct undeva se afla un loc de scurgere pentru apa din castru adunată în timpul intemperiei; b. fie că valul de pământ a fost construit la o dată când

existau deja construcții și amenajări sociale la Porolissum.

În centrul castrului dezvelirea drumului principalis (*partes dextra*) s-a făcut prin secțiuni succesive. Drumul se păstrează bine numai în porțiunea din fața comandamentului (*principia*) și în porțiunea sa din partea de sus a pantei; o porțiune bine păstrată este cea din spatele porții principalis dextra. Au fost identificate zidurile unor clădiri (probabil barăci) aflate în *praetentura*.

II. N. Clădirile aflate pe terasele de la Nord de castrul de pe „Pomet” (*Terasa sanctuarelor*). În anul 1979 au fost executate următoarele lucrări: toate între cele două clădiri (N 1 și N 2) identificate, dezvelite și conservate deja anterior; secțiunile 3 și 4 exe-

cutate perpendicular pe drumul roman distanțate între ele cu 5 m; secțiunile 5 și 6 executate paralel cu drumul roman distanțate între ele cu 5 m. Pe direcția altarului clădirii N 2, peste construcțiile identificate și peste groapa aparținătoare de altar au fost executate 9 casete (nr. 11—19) care au identificat în întregime sau parțial obiectivele cercetate.

Secțiunile și casetele au identificat pe această terasă mai multe obiective: a. drum pavat de la templul N 2 până la altar; b. un alt drum dintr-o fază târzie a templului spre drumul principal; c. altarul; d. groapa în care se aruncau resturile menajere ale activităților rituale de la templu; e. o clădire N 3 datînd dintr-o fază timpurie (începutul secolului II e.n.); f. valul de apărare al orașului, cu șanț (construit peste ruinele clădirii N 3); g. clădirea N 4 datată tîrziu (construită peste valul de pămînt); h. a fost identificată și o groapă rituală situată lângă clădirea N 1. Cercetarea acestor ultime patru obiective nu a fost încheiată. Din acest motiv nu se pot exprima încă limpede toate aspectele cronologice ale evoluției construcțiilor din această parte a terasei. În orice caz succesiunea în timp a acestor construcții lasă să se întrevadă o permanentă acțiune de construcție, determinată probabil de dezvoltarea economică și deci și demografică a marelui centru din nord-vestul provinciei. Materialul arheologic nu a fost nici el studiat în întregime încă așa că nu permite precizări (din partea sa) pentru cronologia construcțiilor.

III. În anul 1979 au fost executate lucrări de conservare și restaurare numai la porțile praetoria și principale (sinistra și dextra) ale castrului de pe „Pomet”. Lucrările de conservare au fost mult avantajate de faptul că zidurile s-au păstrat în bună stare (în medie peste un metru de la nivelul antic de călcare). Pentru lucrări a fost folosită în proporție de 75% piatra rezultată din dărîmarea zidurilor antice. Restul pietrei provine din cariera de la „Măgură” de unde erau probabil extrase pietrele și în epoca antică. Restaurarea a constat în ridicarea nivelului zidurilor cu aproximativ 0,25—0,50 m. În cazul porții praetoria la care nivelul zidului la bastioane era foarte coborît, acestea au fost ridicate mult pentru a atinge un nivel similar cu al zidului propriu-zis găsit pe laturile din spate. De asemenea au fost executate lucrări de îngrădire a spațiului restaurat și conservat în anul 1978 pe o suprafață de cca 200×100 m care constituie primul cadru de expoziție în aer liber organizată de Muzeul de istorie și artă din Zalău.

NOTE

* Începînd din anul 1979 în colectivul de cercetare și săpături de la Moigrad a fost inclus și István Bajusz de la Muzeul de istorie și artă din Zalău. În anul 1979 a lucrat la castrul de pe „Pomet”.

¹ Cea mai recentă lucrare care adună bibliografie în legătură cu Porolissum: E. Dakó—Al. V. Matei, *ActaMP*, 3, 1979, p. 127—129.

² Un raport lărgit în legătură cu săpăturile arheologice executate la Moigrad (Porolissum) în anii 1977—1979 va fi publicat de E. Chirilă, N. Gudea, V. Lucăcel, Al. V. Matei, *ActaMP*, 4, 1980 (sub tipar).

³ M. Macrea și colab., *Materiale*, 8, 1962, p. 371 și urm.; E. Tóth, *Porolissum. Das Castellum in Moigrad, Ausgrabungen von A. Radnóti*, 1943, Budapest 1978.

BERICHT ÜBER DIE IN MOIGRAD (POROLISSUM) IM JAHRE 1979 DURCHGEFÜHRTEN ARCHAOLOGISCHEN AUSGRABUNGEN UND WIEDERHERSTELLUNGS- — UND ERHALTUNGSARBEITEN

ZUSAMMENFASSUNG

Die systematischen archäologischen Ausgrabungen wurden in Moigrad im Gebiet des grossen Komplexes aus der Römerzeit — Porolissum — im Jahre 1979 wiederaufgenommen. Mangels einer vorherigen Topographischen Aufnahme, die undurchführbar war, wurde das Gebiet des Komplexes mit Rücksicht auf Charakter und Lage in Verhältnis zu einem bestimmten Objekt als Beziehungsgrundlage in mehrere Abschnitte aufgeteilt. Von den 16 so bestimmten Einheiten (Abschnitten; A—P) welche Befestigung, städtische Objekte (Amphitheater, Bäder, Palästen, Tempel, Friedhöfe, u.s.w.) umfassen, wurden nur drei durch die laufenden Forschungsarbeiten berührt: A. das Römerlager auf der „Pomät“ — Anhöhe; K. der Römerweg ausgehend von Eingang in der Westteil der Stadt; N. — die auf den Terrassen nördlich des Lagers am Pomet, der so genannten „Terasse der Heiligtümer“ gelegenen Gebäude.

Im Jahre 1979 wurden bloss die folgenden Arbeiten ausgeführt: A. Am Römerlager von „Pomät“ wurden die Grabungen zur Identifizierung der Terasse der Umfassungsmauer an der Nord-West, Süd-Est- und Nord-Ost-Seite fortgesetzt; es wurden identifiziert und aufgedeckt der Westlichen Eckturm, die *porta decumana* und *via principalis* (der Abschnitt zwischen *porta principalis dextra* und *principia*). N. Auf der „Terasse der Heiligtümer“ wurde der Raum zwischen den Gebäuden N 1 und N 2 (Tempel) untersucht, und es wurden identifiziert: ein Altar und eine Abfallsgrube für die Opferungen von Bel-Tempel (N 2); eine Abfallsgrube für die Opferungen von Tempel (?) (N 1); zwei Gebäude (N 3 und N 4) und der innere Verteidigungswall der Stadt: die letzteren drei Objekte haben verschiedene Zeitstellung. Zu erst wurde N 3 errichtet; über diesen Bau wurde der Verteidigungswall aufgeführt; über dem Verteidigungswall wurde das Gebäude N 4 errichtet. Die Erforschung des Terrains wird fortgesetzt.

Im Lager wurden wiederherstellungs- und Erhaltungsarbeiten an des Toren *praetoria* und *principales* (*sinistra* und *dextra*) durchgeführt; der Tempel-Bezirk wurde eingefriedet und für Besucher vorbereitet.